

فهرست

پیش‌گفتار	۷
مقدمه مترجم	۹
نظری اجمالی به تاریخچه پیانو و پدال‌های آن	۱۱
مختصری درباره برادران روبنشتاین	۱۵
اصول مقدماتی	۲۱
۱. شیوه استفاده از پدال	۲۱
۲. علامت‌های پدال	۲۲
۳. تأثیر پدال کامل و پدال نیمه روی دمپرها	۲۵
۴. مکث‌های صوتی	۲۵
۵. پدال اولیه، پدال ثانویه و پدال نیمه	۲۶
۶. ویژگی‌های آکوستیک (صوتی) پیانو	۲۶
فصل ۱. کارکردهای پدال	۲۹
فصل ۲. پدال اولیه	۴۹
فصل ۳. پدال ثانویه	۵۱
فصل ۴. تعویض (بالا آمدن) پدال	۵۳
فصل ۵. مهم‌ترین شرایط برای استفاده نکردن از پدال	۵۵
فصل ۶. کاربرد پدال در پاساژهای گامی شکل و فیگورهای هارمونیک	۵۹
۱. کاربرد پدال در پاساژهای گامی شکل	۵۹
۲. کاربرد پدال در فیگورهای هارمونیک	۶۶
۳. کاربرد پدال در ترکیب پاساژهای گامی شکل و فیگورهای هارمونیک	۶۸

فصل ۷. استفاده از پدال همراه نت‌ها یا آکوردهای تک	۷۱
فصل ۸. کاربرد نیم‌پدال معمولی و ترمولوی نیم‌پدال	۷۵
۱. نیم‌پدال معمولی	۷۵
۲. ترمولوی نیم‌پدال	۷۶
فصل ۹. پدال چپ	۷۹
فصل ۱۰. نکات کاربردی برای استفاده از پدال	۸۳
۱. ساختار هارمونیک قطعه	۸۳
۲. ساختار ملودیک قطعه	۸۳
۳. قوانین کنترپوانی (چندصدایی)	۸۵
۴. دینامیک‌ها	۸۵
۵. سرعت	۸۷
۶. شخصیت یک عبارت	۸۷
۷. ماهیت تأثیر مطلوب آهنگ‌ساز	۸۸
۸. تفکیک عبارت‌ها	۸۸
۹. سایه‌روشن	۸۸
۱۰. محدوده صوتی به‌کاررفته در اثر روی ساز	۸۹
۱۱. اندازه دست	۸۹
۱۲. ویژگی‌های پیانو؛ غنا و خلوص صدای آن	۸۹

پیش‌گفتار

در ادبیات و آثار ساخته شده برای پیانو از گذشته تا امروز به موضوع پدال و اهمیت چگونگی استفاده از آن بسیار کم پرداخته شده است؛ چه در روش‌های جدید اجرای آثار پیانویی و چه در شیوه‌های قدیمی‌تر نوازندگی این ساز، توجه به پدال‌گیری در حد اشارات کلی بوده است.

به طور مثال هومل^۲ حتی یک‌بار هم به لزوم پدال‌گیری در هیچ پاساژی اشاره نمی‌کند. کاربرد پدال به عنوان ابزاری برای رنگ‌آمیزی صوتی برای او که یکی از بزرگ‌ترین نوازندگان زمان خود است، کاملاً ناشناخته بوده است. چرنی^۳، در خصوص پدال‌گیری، هیچ قانون مشخصی ارائه نمی‌دهد و فقط به ذکر این نکته اکتفا می‌کند که پدال هر جا که توسط آهنگ‌ساز مشخص شده باشد، گرفته شود و در غیر این صورت استفاده نشود.

۱. اشاره نویسنده به زمانی است که این کتاب تألیف و منتشر شده است. این اثر در اواخر قرن ۱۹ (سال ۱۸۸۶) نوشته شده و در آن زمان از زبان روسی به دوزبان انگلیسی و آلمانی ترجمه و منتشر شده است. ترجمه انگلیسی آن توسط جان آ. پرستون (John A. Preston) انجام شده که برگردان به فارسی از روی آن صورت گرفته است (مترجم).

۲. Johann Nepomuk Hummel: موسیقی‌دان اتریشی و از نوازندگان برجسته پیانو در اواخر قرن ۱۸ و اوایل قرن ۱۹ میلادی (مترجم).

۳. Carl Czerny: موسیقی‌دان اتریشی با اصالت چک، از موسیقی‌دانان مهم قرن ۱۹ محسوب می‌شود. وی شاگرد بتهوون (Ludwig van Beethoven) موسیقی‌دان برجسته آلمانی قرن ۱۸ و یکی از تأثیرگذارترین آهنگ‌سازان دوره انتقال مکتب کلاسیک به مکتب رمانتیک بود و آثار بی‌شماری در زمینه آموزش نوازندگی پیانو ساخته است که وی را در زمره مهم‌ترین و پرکارترین معلمین پیانو قرن ۱۹ قرار می‌دهد. از مهم‌ترین شاگردان او فرانتس لیست (Franz List)، تئودور لشتیسی (Theodor Leschetizky)، تئودور کولاک (Theodor Kullak) و زیگموند تالبرگ (Sigmund Thalberg) را می‌توان نام برد (مترجم).

کتاب حاضر از معدود کتاب‌های نوشته‌شده با موضوع استفاده از پدال است که از این دوران به جای مانده است. نویسنده کتاب، الکساندر نیکیتشیف^۱ (۱۸۹۷-۱۸۸۵)، معلم موسیقی و موسیقی‌شناس روس که از شاگردان نیکلای روبنشتاین بنیان‌گذار کنسرواتوار مسکو بوده و کتب آموزشی فراوانی از وی به جای مانده، با نگاه جزئی‌نگر خود رفتارهای پدال و تأثیر آن را در اجرای آثار پیانو با استناد بر اجراهای پیانیست نخبه روس، آنتون روبنشتاین، مشخص و جمع‌آوری کرده است.

این کتاب نخستین بار در سال ۱۸۸۶ نوشته و به زبان‌های آلمانی و انگلیسی ترجمه و منتشر شد^۲ و مجدداً در سال ۲۰۰۵ به تجدید چاپ رسید. در کتاب حاضر از نگاه کلی به کاربرد پدال در نوازندگی اجتناب شده ولی به روش‌های پدال‌گیری و نقش‌های مختلف پدال در نوازندگی با جزئیات پرداخته شده است و از این نظر با وجود گذشت سالیان متمادی هنوز مطالعه آن مفید است.

قبل از ورود به موضوع اصلی کتاب نظری اجمالی به تاریخچه پیانو و پدال‌های آن^۳ و مختصری درباره آنتون روبنشتاین و جایگاه وی به عنوان یک نوازنده نخبه در نیمه دوم قرن ۱۹، کارنامه هنری او و برادرش نیکلای روبنشتاین^۴، توسط مترجم گنجانده شده است. با این امید که مطالعه این کتاب نظر علاقه‌مندان و صاحب‌نظران را تأمین کند و به کاستی‌ها با دیده اغماض نگریسته شود.

در محقق شدن ترجمه این کتاب، نقش اساتید محترم و ارزشمندی چون کامبیز روشن‌روان، آندره مرادیان، شریف لطفی و فرزانه تفضلی عزیز که راهنمایان سفر من در دنیای پررمزوراز موسیقی بوده‌اند به هیچ وجه قابل انکار نیست ولی لازم می‌دانم مراتب امتنان و قدردانی خود را نسبت به استاد عزیز و هنرمند گرامی سرکار خانم گلریز هاشمی ابراز کنم که باعث تغییر نگاه اینجانب به مقوله نوازندگی و ظرائف آن به‌ویژه استفاده از پدال شد.

در پایان از حمایت مدیران محترم انتشارات هنر موسیقی، هنرمند ارجمند جناب آقای مهدی ستایشگر و سرکار خانم مرگان زرین‌نقش برای چاپ و نشر این کتاب و رساندن آن به دست علاقه‌مندان سپاسگزارم.

هاله آرامی

پاییز ۱۳۹۷

1. Alexander Nikitich Bukhovtsev.

۲. نسخه دیجیتالی:

Encyclopedic dictionary of Brockhaus and Efron.

۳. در برگردان این بخش از نسخه‌های دیجیتالی منابع زیر استفاده شده است:

- European pianos naples.com
- Cambridge piano tuner.co.uk
- piano.Christrup.net

۴. منابع برگردان زندگی‌نامه برادران روبنشتاین به شرح زیر بوده است:

- Grove's Dictionary of music and musician, edition 5th, vol.10.
- Sitsky, Larry, (1998), Anton Rubinstein, greenwood press.

نظری اجمالی به تاریخچه پیانو و پدال‌های آن

ساز پیانو توسط یک سازنده هارپسیکورد از اهالی فلورانس ایتالیا به نام بارتولومئو کریستوفوری^۱ ابداع شد. اینکه وی نخستین پیانوی خود را دقیقاً چه زمانی ساخته است کاملاً مشخص نیست ولی فرانچسکو مانوچی^۲ در خاطرات خود نوشته است که کریستوفوری در اوایل سال ۱۶۹۸ روی ساخت هارپسیکوردی کار می‌کرده است که علاوه بر قابلیت اجرای اصوات قوی و رسا، توانایی اجرای اصوات آهسته و ملایم را نیز داشته باشد.^۳

پیانوهای به‌جامانده از ساخته‌های او به سال‌های ۱۷۲۰ بازمی‌گردند که در ساخت آن‌ها از تجارب ساخت و سازهای مشابه قبل از پیانو بهره گرفته شده است چنان‌که قرن‌ها تجربه ساخت هارپسیکورد در ساخت جعبه، صفحه رزونانس^۴، پل^۵ و صفحه کلید (کلاویه) تأثیر بسزایی داشته است. کریستوفوری بدون اینکه نمونه قبلی داشته باشد مکانیزمی برای اکشن^۶ این ساز طراحی کرد که در آن چکش‌ها بعد از برخورد به سیم، بدون نواسانات حرکتی شدید به جای اول خود بازگردند و این حالت حتی هنگام تکرار سریع یک نت نیز امکان‌پذیر باشد. با این نگاه مدل اولیه اکشن پیانوهای امروز ابداع شد.

1. Bartholomeo Christofori.
2. Francesco Mannucci.
3. "arcicembal chef a il piano eil forte".
4. Sound board.
5. bridge.
6. Action.

اولین سازهای کریستوفوری با سیم‌های کلاویکورد ساخته شدند که نسبت به پیانوهای مدرن صدای آرام‌تری تولید می‌کردند ولی بازهم نسبت به کلاویکورد محدودهٔ دینامیکی وسیع‌تری را پوشش می‌دادند و صدا ماندگارتر به گوش می‌رسید. در همان سری پیانوها، پدالی که امروزه در گروه پدال‌های تعبیه‌شده برای پیانوهای مدرن در منتهی‌الیه سمت چپ قرار دارد و پدال نرم^۱ یا «una corda» خوانده می‌شود، تعبیه شده است. این پدال در سال ۱۷۲۲ توسط کریستوفوری روی پیانو قرار داده شد و در ابتدا به فرم اهرمی بود که نوازنده با دست یا زانوی خود آن را به‌کار می‌گرفت. برخی، از این پدال با عنوان پدال جابه‌جایی^۲ یاد می‌کنند چرا که وقتی در یک پیانوی گزند^۳ این پدال به‌کار گرفته می‌شود، مکانیزم اکشن به‌صورت فیزیکی به سمت راست جابه‌جا می‌شود. با این کار چکش به‌جای سه سیم به یک سیم برخورد می‌کند و حجم صدای تولیدشده کم می‌شود. عبارت «una corda» در زبان ایتالیایی که به معنی یک سیم است نیز به همین دلیل به این پدال اطلاق می‌شود. پدال چپ نه فقط حجم صدا بلکه رنگ صدا را نیز تغییر می‌دهد. مدتی کوتاه بعد از ابداع آن، این پدال از اجزاء غیر قابل تفکیک پیانوهای استاندارد شد.

عملکرد پدال چپ در یک پیانوی مدرن دیواری^۴ در واقع مانند پدال چپ یک پیانوی گزند نیست. در پیانوهای دیواری اکشن قابل جابه‌جا شدن نیست؛ در این پیانوها وقتی پدال چپ گرفته می‌شود، چکش‌ها طوری به سیم‌ها نزدیک می‌شوند که کمترین فاصله برای حرکت چکش باقی می‌ماند. بعد از کریستوفوری، گاتفرید سیبرمان^۵ (۱۷۵۳-۱۶۸۳) از تجربه‌های کریستوفوری استفاده کرد. او که بیشتر به ساختن ارگ شهرت داشت پیانوهای مشابه سازهای کریستوفوری ساخت اما با یک تفاوت مهم؛ او پدال راست را که به پدال طنین^۶ معروف است به پیانو اضافه کرد. با این پدال دمپرها هم‌زمان از روی سیم‌ها بلند می‌شوند و ارتعاش سیم‌ها بیشتر شده و حجم صدا زیاد می‌شود. پیانوهای این دوره که به پیانوهای سبک وینی^۷ معروف هستند و مورد استفاده موتزارت بوده‌اند، پیانوهای هستند با وسعت صدای پنج اکتاو و جعبهٔ چوبی. در این پیانوها برای هر نت دو سیم در نظر گرفته شده و به کمک چکش‌هایی با پوشش چرمی صدایی نرم‌تر و شفاف‌تر نسبت به پیانوهای کریستوفوری، ولی با ماندگاری کمتر نسبت به پیانوهای مدرن امروزی، حاصل می‌شده است.

1. soft pedal.
2. shift pedal.
3. grand pianos.
4. upright pianos.
5. Gottfried Silbermann.
6. Sustain pedal – Damper pedal.
7. Viennese – style pianos.

با انقلاب صنعتی و ایجاد امکانات فنی پیشرفته‌تر در ساخت سیم‌هایی از جنس فولاد با کیفیت بالا و ریخته‌گری دقیق‌تر چارچوب آهنی، پیانوهای قوی‌تری با ماندگاری بیشتر صدا ساخته شدند. وسعت صدای پیانو از پنج اکتاو به هفت و یک سوم اکتاو و گاهی بیشتر ارتقاء یافت. پیانوهای ساخت کشور انگلستان، شرکت «براد وود»^۱ در این زمان پیشرو بودند و این پیانوها در اختیار کسانی چون ژوزف هایدن^۲ و بتهوون قرار می‌گرفتند.

از سال ۱۸۲۰ مرکزیت ساخت پیانو به پاریس منتقل شد. شرکت «Erard» که پیانوهای شوپن و لیست را می‌ساخت در اکشن پیانو تغییری ایجاد کرد که به واسطه آن نوازنده می‌توانست یک نت را حتی اگر کلایه مربوط به آن کاملاً رها نشده و به حالت اولیه خود بازنگشته باشد، تکرار کند. در سال ۱۸۴۰ هنری هرز^۳ این مکانیزم را بازنگری کرد و از آن به بعد این سیستم به اکشن استاندارد پیانوهای گرند تبدیل شد و تمام سازندگان پیانو از آن بهره بردند.

از این زمان به بعد بود که برای هر نت، سه سیم در نظر گرفته شد؛ پیانوها به چکش‌های نمدی مجهز شدند و در سال ۱۸۴۴ پدال وسط (پدال *sostenuto*)^۴ توسط ژان لویی بوازلو^۵ ابداع شد. در سال‌های ۱۸۶۰ تا ۱۸۶۲ سازندگان فرانسوی، الکساندر فرانسوا دُپِن^۶ و کلود مونتال^۷ مکانیزم این پدال را بهبود بخشیدند و در سال ۱۸۷۴ آلبرت اشتوی^۸ این اختراع را تکمیل کرد.

ماندگاری صدایی که این پدال ایجاد می‌کند با آنچه از عملکرد پدال راست یا پدال طنین حاصل می‌شود، متفاوت است. این پدال (پدال وسط) فقط آن دمپ‌هایی را بالا نگه می‌دارد که هنگام گرفتن پدال وسط از روی سیم بلند شده‌اند در حالی که پدال راست تمام دمپ‌ها را بالا نگه می‌دارد. استفاده از این پدال به ویژه در اجرای نسخه‌هایی از آثار موسیقی که برای ارگ نوشته شده‌اند ولی روی پیانو اجرا می‌شوند، یا آثار کلاسیک مدرن کاربرد دارد و این پدال با پای راست به کار گرفته می‌شود. برخی پیانوهای گرند و اغلب پیانوهای دیواری این پدال را ندارند یا پدال وسطی دارند که پدال *sostenuto* واقعی نیست. در یک پیانوی دیواری، پدال وسط پدالی مثل پدال چپ است ولی در یک شیار می‌لغزد و آنجا درگیر می‌شود. گاهی پدال وسط تنها روی دمپ‌های بم عمل می‌کند. معمولاً در پیانوهای دیواری این پدال، پدال تمرین است، یعنی به واسطه آن یک نواز نمدی روی سیم‌ها برای کم کردن حجم صدا قرار می‌گیرد. پدال *sostenuto* واقعی در پیانوهای دیواری بسیار نادر است مگر پیانوهای گران‌قیمتی چون اشتوی یا بکشتاین.

1. Broadwood.
2. Joseph Haydn.
3. Henri Herz.

۴. *sostenuto* در واژه به معنای کشیده، ممتد و بدون وقفه است.

5. Jean Louis Boisselot.
6. Alexander Françoise Debain.
7. Claud Montal.
8. Albert Steinway.

اصول مقدماتی

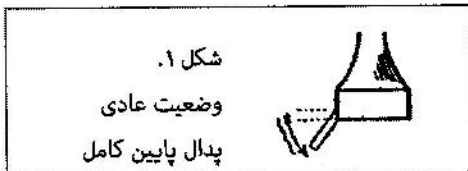
۱. شیوه استفاده از پدال

به کار گرفتن پدال در گرو دو حرکت است:

الف) فشار پدال به سمت پایین (پدال پایین).

ب) برگشت (رها شدن) پدال به سمت بالا (پدال بالا).

پدال همیشه به طور کامل به پایین فشار داده می شود (شکل ۱).

برگشت پدال به دو شکل اتفاق می افتد:

۱. پدال اجازه پیدا می کند که به حالت افقی اولیه خود بازگردد (برگشت کامل، شکل ۲).

